

JEČMEN SLADOVNICKÝ A JEHO MOŽNOSTI

Jan VAŠÁK

Česká zemědělská univerzita v Praze

Roky 2011 i 2012 byly naplněné údaji o krizi: tzv. hypoteční, či finanční, globální, úvěrové, bankovní, o krizi eurozóny atd. To vše pokračuje i v roce 2013, jen ještě s větší razancí. Současně se ale potraviny ve světě – údaje FAO - dostaly na nejvyšší cenovou úroveň od začátku sledování v roce 1990. Je skutečností, že i farmářské ceny roku 2011 a 2012 byly spolu s produkcí masa dobré. Podobně dobré byly i výnosy (tab.1).

Světové trendy – především velmi rychlý růst nových ekonomik v Asii, subsaharské Africe, jižní Americe a s tím spojený růst životní úrovně, spotřeby potravin – zemědělství přejí. Přes velmi dobrou produkci rostlinných komodit (tab.2) je poptávka po agrárních komoditách značná. Proto zásoby, kterých by

mělo být vždy kolem 20% klesají pod toto doporučení. EU₂₇ je na tom ještě hůře (tab.3). Na rozdíl od jiných kontinentů jí dokonce ubývá orná půda. Zelený“, populistický environmentalismus využitý byznysem zavedl tzv. obnovitelnou energii. A tak stále větší výměra půdy je v EU věnována energetickým účelům: metylesterové řepce, bioetanolové cukrovce a obilovinám, bioplynové kukuřici. Pojistkou, aby se tato drahá, tím pro dodavatele lukrativní bioenergie nedovážela ze zámorí je systém certifikace. Výsledkem je schodek agrární bilance, takže do EU více potravin dovezeme, než vyvezeme. EU již své obyvatelstvo neuživí – ČR je na tom ještě hůře. Navíc trvale rostou ceny potravin. Přitom jednou z kotev EU, které věnuje kolem 40% svého rozpočtu, byly levné a všem dostupné potraviny.

Tab.1. Výnosy a zářijové farmářské ceny sladovnického ječmene v ČR (dle ČSÚ).

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Výnos zrna (t/ha)	3,72	3,91	4,91	4,15	3,55	3,44	4,64	4,23	3,91	4,95	4,43*
Farm. ceny (Kč/t)	3992	3697	3682	3083	3267	5323	5582	3364	3388	4939	5133

*Výnos = odhad ČSÚ k 15.9.2012. Cena roku 2012 je za leden až listopad.

Tab.2. Produkce obilovin a olejnin ve světě a v EU. Údaje v mil. tun. Dle USDA 12.12.2012-zaokrouhleno

Komodita	Území/rok	2010/11	2011/12	Odhad říjen 2012/13	Odhad listopad 2012/13
Pšenice	Svět	652	696	651	655
	EU	136	137	132	132
Kukuřice ječmen a jiné	Svět	1098	1153	1111	1120
	EU	141	147	140	140
Rýže loupaná	Svět	449	465	464	465
	EU	2	2	2	2
Obilí celkem	Svět	2200	2314	2227	2239
	EU	279	287	274	274
Olejnatá semena	Svět	456	443	462	463
	EU	29	29	27	27
Řepka	Svět	61	62	59	59
	EU	20,8	19,1	18,9	18,8
Slunečnice	Svět	33	41	35	36
	EU	6,9	8,3	6,9	7,0

Tab.3. Vývoj EU zásob u vybraných komodit rostlinné výroby. Zaokrouhleno. Dle USDA – údaje z prosince 2012

Komodita	Zásoby proti spotřebě v %			
	2009	2010	2011	2012
Pšenice	13	10%	11%	8%
Kukuřice a ostatní obilí	17%	11%	9%	7%
Ječmen celkem	23%	14%	10%	7%
Obilí celkem	15%	10%	10%	7%
Olejnatá semena	7%	7%	7%	5%
Řepka	8%	8%	8%	6%
Slunečnice	13%	5%	7%	3%
Rostlinné tuky	9%	6%	6%	6%

Je sice faktem, že v systému průmyslové výroby potravin a v supermarketech se hlavně u živočišných výrobků, dá velmi mnoho získat pomocí různých doplňků, náhražek. Je to v EU legální – stačí to jen velmi drobným písmem, většinou v nesrozumitelné formě (Éčka, modifikovaný škrob atd) napsat na obal. Použí-

Trendy přejí ječmenu

V dalším textu si velmi vypomohu tím, co již bylo napsáno v Kompendiu 2011. Jde fakticky o došlovný opis:

Pokud zvážíme trendy změn ekonomiky, vezmeme do úvahy jako realitu oteplování klimatu, zhodnotíme možnosti velkovýměrového zemědělství, vyspělost a agronomické znalosti v zemědělství ČR pak očekáváme tuto orientaci rostlinné produkce ČR:

- na plodiny s potřebou jednotné a vysoké kvality - osiva, sadba a sladovnický ječmen
- na produkci „maloobjemových specialit ve velkém“ - mák, hořčice, osiva, slad
- na tržní plodiny, které zlepšují půdní úrodnost - tedy na řepku, mák, hořčici
- na veškerou produkci, která bude vyžadovat vyšší úroveň znalostí. Jsou to opět osiva, sadba, sladovnický ječmen a mák, doplněné řepkou a hořčicí
- v důsledku vysoké produktivity a oteplování se výrazně rozšíří i pěstování zrnové kukuřice
- značně roste význam plodin pro výrobu bioenergie – silážní kukuřice a čirok na bioplyn, ozimá řepka na bionaftu.

Současně se ovšem musí brát do úvahy i další vlivy. Například produkci hořčice silně omezí konkurence z Ukrajiny, která má pro tuto plodinu ještě lepší podmínky, dané nejen velkovýměrovým pěstováním, ale hlavně úrodností půdy a aridním klimatem. Produkci máku a tím i jeho cenu omezují nekvalitní dovozy průmyslových máků a průmyslové zpracování – mletí, přislažování, doplňování různými komponenty včetně náhražek a nepotravinářských máků. Pokud se nedodrží princip kvality, dojde (a došlo) ke snížení jeho spotřeby. Tento náhražkový systém zasáhl i pivovarnictví (viz výše).

Dalším rizikem pro pivo jsou levná vína. Alkohol v nich obsažený není na rozdíl od alkoholu v pivu

vají se hlavně modifikované škroby, lepek, či sójová moučka. Tento systém významně zasáhl i pivovarnictví, tím také spotřebu ječného sladu. Piva se kvalitou mimořádně liší. Dá se říci, že pivo za „lidové“ ceny, je velmi špatné pivo. Výsledkem je pokles spotřeby a to i v místě jeho největšího konzumu na osobu – v ČR.

zatížený spotřební daní. To a další výhody – např. vinotéky se sudovým vínem čepovaným do přinesených PET lahví – výrazně sráží cenu vína. V současnosti je běžné, že v supermarketu stojí 1 litr vína v krabici či ve skleněném demižonu méně, než 0,5 litru kvalitnějšího piva v láhvi. K tomu ještě přistupuje ekonomická krize a výsledkem jsou téměř prázdné pivní restaurace. Je sice faktem, že z toho těží malé pivovary, které dokonce kvalitu a odbyt piva zvýšily, ale celkově je pivovarnictví v kleštích spotřeby, kvality, ceny, konkurence levných vín a levného alkoholu. Vliv má i rozpad společnosti, takže pivo – společenský nápoj – už nespojuje debatní kroužky. Kde jsou časy tzv. pivních řečí.

Na druhou stranu tyto vlivy zasahují celou EU²⁷. Také systém náhražek má své hranice. Produkce ječmene v EU výrazně klesá. A i když stagnuje až klesá také potravinářská spotřeba (tab.4 a 5) je tempo snižování zásob tak velké, až to může vést k potřebě importů. Protože ale EU s podílem na výrobě ječmene cca 42-43% (tab.6), je jeho hlavním producentem, jsou tyto dovozy prakticky vyloučené. Navíc nekorespondují s politikou EU, ani se zhoršenou ekonomickou situací zadlužené EU.

Hlavními spotřebními centry ječmene jsou Evropská unie s 39,8% z celosvětové spotřeby (ta dle USDA -leden 2013- činí 132,6 mil.t). Dále je to pás zahrnující severní Afriku plus Blízký a Střední Východ Asie (24,5%). Třetím centrem je exSSSR, hlavně Rusko a Ukrajinu s 16,8% spotřeby. Dohromady to činí 81,1%. Je zcela zřejmé, že ohromnou rezervou pro ječmen je nejlidnatější část světa – jižní Asie, oblasti kolem Číny a Indie. Je to velmi pravděpodobně místo budoucího boomu pro slad a pivo. Oblast, kam se budou dodávat agrární komodity z pásu zvaného Euroamerika, která bohužel začala ztrácet ve světové průmyslové soutěži, včetně služeb.

Tab. 4. Ječmen ve světě Výpočet z USDA, prosinec 2012.

Ročník	Výnos (t/ha)	Produkce (mil.t)	Spotřeba (mil.t)		Zásoby z produkce (%)
			Celkem	Potravinářská	
1990/1	2,5	180	176	45	18
1995/6	2,1	141	151	43	15
2000/1	2,5	133	134	40	17
2005/6	2,4	136	141	44	21
2009/0	2,7	150	144	44	27
2010/1	2,5	123	139	44	21
2011/2	2,7	134	136	44	17
2012/13	2,5	130	133	44	15

Tab.5. Údaje o produkci ječmene v EU₂₇ (vypočteno z údajů USDA, prosinec 2012).

Ročník	Výnos (t/ha)	Produkce (mil.t)	Spotřeba (mil.t)		Zásoby z produkce (%)
			Celkem	Potravinářská	
2006/7	4,1	56	56	17	10
2007/8	4,2	58	54	16	10
2008/9	4,5	66	57	16	17
2009/0	4,5	61	57	15	23
2010/1	4,2	53	56	16	14
2011/2	4,3	51	52	15	10
2012/13	4,3	54	53	15	7

Tab.6. Hlavní producenti obilovin v r. 2012. Výpočet z USDA, prosinec a leden 2012.*

Plodina	světová produkce (tis.tun)	% podíl EU ₂₇ (EU=7,1% z populace světa)	% podíl dalších velkých producentů
Kukuřice	849	6,4	USA 32, Čína 24, Brazílie 8%
Pšenice	655	20,1	Čína 18, Indie 14, USA 9, Rusko 6%
Rýže nahá	465	0,4	Čína 31, Indie 21, Indonésie 8%
Ječmen*	130	42,8 srpen 2010, 41,8 prosinec 2012	Rusko 11, Ukrajina 5, Kanada 6, Austrálie 5%
Čirok	64	0,9	Nigérie 12, Mexiko 11, USA 11, Indie 10%
Oves	23	36,7	Rusko 19, Kanada 13, Austrálie 5, USA 5,
Žito	14	61,0	Rusko 16, Bělorusko 11, Ukrajina 5%

Je užitečné vzít do úvahy velké změny v ekonomice světa. Tam stále více dominuje význam komodit před virtuální hodnotou různých „bublin“ ať už bankovních, peněžních či realitních. Pokud ještě vezmeme do úvahy politicko sociální vlivy – např. ječmen ve velkém konzumuje arabský svět + Írán (tam směřuje cca 53% ze světových importů ječmene – ty činí 17,9 mil.t, tedy asi 13,5% z celosvětové spotřeby ječmene) s velmi mladým a nespokojeným obyvatelstvem a současně pod tíhou rostoucích cen potravin – pak je i z těchto důvodů pro ječmen velký prostor.

Potřeba ječmene je objektivní veličina, stejně jako objektivně nízké jsou zásoby ječmene na skladech světa, hlavně pak EU (tab.4 a 5). U jarního ječmene celkové náklady na 1 ha činí cca 16-20 tis. Kč, když pšenice je nejméně o 10% nákladnější. Ve srovnání s

jarním ječmenem je však asi o 15-20% výnosnější, ale současně v delším horizontu je o cca 15% při prodeji levnější (tab.7).

U potravinářské pšenice, pravděpodobně i u kukuřičného zrna dojde v EU k výraznému navýšení produkce. Jarní ječmen tak má mimořádný prostor k vynikajícímu odbytu a k dobré ceně, vyšší než v roce 2012. Proti přiměřeně vysoké ceně již ani neprotestují nákupci, sladovny, pivovary. Produkce začíná chybět a pokles výstavu piva je varující. Proto by pěstitelé měli zaset co nejvíce jarního sladovnického ječmene v sortimentu pivovarsky preferovaných odrůd. Ječmen by se měl pěstovat intenzivně, aby byla ve vysokém výnosu zaručena ekonomika i sladovnická kvalita. Cestu k tomu ukazují další příspěvky v tomto kompendiu.

Tab.7. Vývoj farmářských cen vybraných agrárních komodit. Údaje v Kč/t dle ČSÚ za měsíc prosinec daného roku.

Komodita/Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
Pšenice potravinářská	3655	5806	3284	2663	4649	4155	5831
Ječmen sladovnický	3475	6271	4975	3336	4147	5056	5251
Kukuřice krmná	3429	5358	2626	2626	4205	3712	5505
Hrách jedlý	3525 ¹⁾	5309 ¹⁾	6929 ¹⁾	4914	6283	5564 ¹⁾	5791 ¹⁾
Řepka olejka	7125	8532	8142	6668	8768	10769	12202
Mák semeno	38019	67534	38301	21623	37093	21862	47982
Hořčice, semeno	8578	16104	17443	10411	11054	14918	16155
Slunečnice nažky	6073	10608	7787	5057	8500	8768	11050
Brambory konzumní pozdní	7108	4329	3098	2762	5862	2523	3527
Cukrovka bulvy	1081	819	817	755	721	837	844

* údaje v roce 2012 jsou za měsíc listopad, 1) Průměr za rok

Kontaktní adresa

Prof. Ing. Jan Vašák, CSc., Česká zemědělská univerzita v Praze, tel.: 224382534, email: vasak@af.czu.cz